

D • N
11/5 1958

Atomvapen och avrustning

Professor Anders Wedberg har i gårdagens artikel om atomvapenfrågan givit en välkommen analys av några centrala punkter i debatten. Hans allmänna premiss, att det gäller att tänka förnuftigt i frågan, är enkel, men den förtjänar likväl att framhåvas; ofta betraktas användningen av logikens enklaste hjälpmedel i detta sammanhang som ett bevis på känslökyla och endast patetiska vädjanden som uttryck för ett tillbörligt engagemang. Likaledes har professor Wedberg självfallet rätt i att det är svårt att överblicka de tänkbara händelseförloppen och att vårt ställningstagande måste bygga på komplicerade och osäkra prognoser. Här bör blott en annan självklarhet inskjutas. Vi måste handla. Att avrusta eller att avstå från atomvapen är lika mycket ett val av en viss handlingslinje som att anskaffa atomvapen. Den gamla satsen "i tvivelaktiga fall skall man inte handla" blir inför problem av denna art meningslös.

Låt oss övergå till Wedbergs under punkterna a) till g) framförda reflexioner. Enligt det resonemang som i det följande föres blir det inte nödvändigt att stanna vid var och en av dessa punkter för sig; vi kommer fram till vissa allmänna slutsatser, som gör det onödigt att dröja vid alla detaljer.

1) Professor Wedberg anser att ett världskrig "kanske... på det hela taget är ointressant från strikt militär planerings-synpunkt". Ett sådant krig kommer, antar han, att föras med hänsynslös brutalitet, och ingendera sidan kommer att dra sig för att släppa atombomber på oss. "Ett världskrig utan atombomber är väl i dag otänkbart. Hur ivrigt vi än rustar kan kanske därför våra rustningar icke spela någon roll som skydd i ett världskrig."

Denna för Wedbergs följande framställning grundläggande åsikt synes vara både oklar och

i den mån den är klar, ohållbar. Med all sannolikhet kommer "atombomber" att brukas i ett världskrig, på den punkten kan vi instämma. Men kommer alla tillgängliga vapen, från de största vätebomber till de minsta atombomber, att brukas, det är frågan, och den berörs inte av Wedberg. En rad djupt reflekterade inlägg från senaste år håller före att ett världskrig är tänkbart utan att de mest förödande vapnen kommer till användning. Man förutsätter då att både USA och Ryssland skall ha tillgång till förstörelsemedel av sådan art och omfattning att de kan nära nog förrinta motståndaren — oberoende av vem som börjar angreppet, ty den angräpnade har, i luften eller i ubåtar, tillräckligt mycket bomber för att kunna krossa angräparen. I ett sådant läge blir det möjligt, resonerar man, att de värsta vapnen "hålls i förråd" och att även ett krig mellan världsmakterna föres blott med mindre förödande vapen och kanske stannar vid en serie lokala konflikter runt världen. Till dessa hypoteser skall vi om några dagar återkomma; här skall blott betonas att de inte ter sig orimliga, vilket de gjorde ännu för några år sedan, före den enorma tekniska utvecklingen på senaste tid.

Det är emellertid inte nödvändigt att tillgripa dessa hypoteser för att ifrågasätta riktigheten av Wedbergs ståndpunkt. Även under ett krig med alla atomvapen kan ett med vissa dylika vapen utrustat svenskt försvar bli av värde. Dess nedkämpande kostar, och varje kostnad (i vapen och militär) verkar i någon mån avskräckande. Våra rustningar spelar därför "någon roll" även i ett världskrig. Att de under inga förhållanden är ett "skydd" i någon absolut mening är vi naturligtvis ense om.

Vidare: Om vi saknar ett försvar med relativt stor effektivitet blir vi i ett världskrig, eller före ett världskrig, med

till visshet gränsande sannolikhet ockuperade och använda som bas. Man kan på Sverige tillämpa samma tankegång som labours förre krigsminister John Strachey nyligen utfört för Englands räkning. En avrustning hjälper oss inte att stå utanför ett krig; den skulle, i någon mån, störa maktbalansen till den ena partens förmån och därmed i någon mån öka krigsrisken.

Vi har i den senaste satsen sparrat orden "i någon mån". Det sammanhänger med att hela den uppfattning Wedberg antyder synes bygga på att det som gäller blott "i någon mån" inte alls är av intresse. Vad hjälper bättre vapen, vad kan Sverige spela för roll i konflikter och krig — på dessa och andra frågor är Wedberg benägen att svara att något väsentligt, något avgörande är inte att vinna. Nej, det är riktigt, men vad det gäller är om vi kan vinna något, om vi i någon mån kan förbättra vår egen säkerhet och bidra till fredens uppehållande.

2) Med det sagda har vi till stor del besvarat Wedbergs följande anmärkningar. Den ovillkorliga skillnad han drar mellan Sveriges läge under ett världskrig och läget vid ett isolerat angrepp finns inte. Vi kan bli anfällna i samband med ett världskrig, och vårt försvar kan under ett sådant krig ha den avsedda avskräckande effekten. Vi kan bli anfällna isolerat, och denna risk ökas om vi inte har något försvar som avskräcker; har vi ett försvar av viss effektivitet kan vi till en tid motstå ett angrepp, och därmed ökas utsikten att vi skall få hjälp från annat håll.

Hr Wedberg går i detta sammanhang in på skillnaden mellan taktiska och strategiska atomvapen och finner att denna skillnad är eller i varje fall kan bli suddig. Utan tvivel, men många skillnader är viktiga, även om de är suddiga. Skillnaden mellan tungt och lätt artilleri är viktig och suddig; skillnaden mellan de stora megatonbomberna, som förstör en storstad, och de halvkilos atombomber som förintar ett regemente eller en flygplansdivision är viktig och suddig. Det går inte heller att klart skilja mellan anfalls- och försvarsvapen. Hela detta problem synes vara av påtagligt sekundär betydelse. Vad som är viktigt är att vi får bästa möj-

liga vapen för vårt försvar och att vi är på det klara med att detta försvar endast skall föras i defensivt syfte.

3) Hr Wedberg skriver med rätt att vi bör arbeta för att hindra ett världskrig. Här anser han att vi kan göra "något", medan han i andra sammanhang synes anse våra möjligheter obefintliga. Han tänker sig att vi genom att inte skaffa oss atomvapen skulle kunna påverka andra stater i samma riktning. Men situationen är ju den att nästan alla stater i ett läge liknande Sveriges tillhör allianser eller sammanslutningar som garanterar att de får eller kommer att försvaras med atomvapen i händelse av angrepp. Att vi skulle kunna påverka andra genom vårt exempel synes i och för sig otroligt, men att vi skulle kunna upplösa de bestående pakterna är otänkbart. Härtill kommer frågan, den stora fråga som Wedberg inte berör, om atomvapnen skall anses fredsfrämjande eller ej och om inte demokratins försvarsallianser är nödvändiga och förutsätter atomvapen.

4) Hr Wedberg begagnar ständigt uttryck som "kanske" och "förmodligen" och framför alla sina resonemang som provisoriska och osäkra. Vi tvivlar inte på att denna hållning är äkta, att Wedberg verkligen är tveksam. Men hans tankar går alla i samma riktning, och de många reservationerna blir i praktiken snarare ett skydd mot kritik än en begränsning av de slutsatser som läsaren drar. Med hänsyn till detta skall vi sluta med ett par allmänna anmärkningar något vid sidan av Wedbergs direkta uttalanden.

Uppenbart synes vara att Wedbergs reflexioner lika väl är stöd för en total avrustning som för underlåtenhet att anskaffa atomvapen. Varför skall vi ha stridsvagnar och flyg om vi inte bör ha taktiska atomvapen? Hr Wedberg säger visserligen: "Det är icke självklart att minsta praktiskt tänkbara underlägsenhet (gent-

11/5

emot en eventuell angripare är det från alla synpunkter mest önskvärda." Uttalandet — läs det noga! — är obestämt på gränsen till meningslöshet. Men det kan väl dock inte innebära att Wedberg funnit att just den "underlägsenhet" som nu kännetecknar vårt försvar är den "från alla synpunkter mest önskvärda"; i varje fall anför han intet skäl för en så extravagant åsikt.

De som kräver isolerad svensk avrustning — eller att just Sverige skall avstå från moderna vapen — gör inte, synes det, de sannolika konsekvenserna klara för sig. Inte blir följden att andra stater avrustar, eller att vi såsom heliga ställs utanför händelser och konflikter. Inte heller att vi omedelbart blir angripna och ockuperade. Följden blir där emot sannolikt att vi måste ge vika för varje krav som stöds med hot, att steg för steg handlingsfriheten försvinner, att efter hand den närmaste, den aggressiva makten blir herre över Sverige. Det kommer att ske småningom, kanske utan sensationer, utan att någon anser sig böra eller kunna inskrida till vårt stöd — vi har ju själva velat ha det så. Och sedan är vi instrument i ett tyrannns hand — och får rusta i tyrannlets tjänst.

Universitetskanslerns blamage

i fråga om Vilhelm Mobergs hedersdoktorat har föranlett professor Hedenius att föreslå undanröjande av bestämmelsen om att utnämning av hedersdoktor skall underställas kanslerns prövning. Vore vi säkra på att alltid ha universitetskanslerer med gott omdöme, vore förslaget onödigt. Men det aktuella fallet har visat att ändringen behövs, och professor Hedenius motivering, återgiven på annat ställe i dagens tidning, är helt övertygande.